

چابهار قادر به افزایش نرخ رشد اقتصادی کشور است

به گزارش روابط عمومی و امور بین الملل منطقه آزاد چابهار مناطق آزاد در ایران چند سالی است نسبت به سال های ابتدایی تشکیل شان در این کشور جدی تر گرفته می شوند و کمی به رسالت های اصلی شان نزدیکتر می شوند. شاید شرایط سخت و فشارهای اقتصادی مانند تحریم ها یکی از عواملی بود که ایران را به این سمت کشاند و در واقع با تفاهم نامه هایی مانند تفاهم نامه چابهار که سال گذشته به امضای روسای جمهور سه کشور ایران، هند و افغانستان رسید، اهمیت مناطق آزاد در ایران بیشتر درک شد.

منطقه آزاد چابهار به واسطه موقعیت استراتژیک و ژئوپلیتیکی اش، برای ایران و بسیاری از کشورهای منطقه و حتی کشورهای جهان مانند کشورهای اروپایی و آفریقایی حائز اهمیت است و مهمترین دلیل این موضوع نیز امکانات ترانزیتی این منطقه بندری است. تحولات چند ساله اخیر در این منطقه به ویژه مناسبات سیاسی و اقتصادی که در سال 96 و 97 در سطح بین المللی برایش رقم خورد جایگاهش را کمی برای سرمایه گذاران داخلی و خارجی واضحتر کرد. نمونه این مناسبات خروج بنادر این منطقه از فهرست تحریم های آمریکا، توافق نامه سه جانبه چابهار میان کشورهای ایران، هند و افغانستان و همچنین تاکید وزرای خارجه ایران و هند در اجلاس رایسنای هند در اسفند ماه بر موقعیت چابهار بود.

این منطقه دارای دو اسکله اقیانوسی است که البته این بنادر هنوز در محدوده منطقه آزاد قرار ندارند و در هفته پایانی سال 97 شورای عالی مناطق آزاد کشور به ریاست «جهانگیری» معاون اول رئیس جمهور گسترش محدوده این منطقه و الحاق بنادر شهید بهشتی و شهید کلانتری را تصویب کرد و باید منتظر ماند تا هیئت دولت پس از تایید آن لایحه اش را به مجلس ارائه دهد.

برای روشن تر شدن شرایط کنونی منطقه آزاد چابهار در سطح منطقه ای و بین المللی گفت و گویی با دکتر «سهراب شهابی» سیاستمدار، اقتصاددان و عضو هیئت علمی دانشکده روابط بین الملل وزارت خارجه انجام دادیم. شهابی دارای دکترای اقتصاد سیاسی از دانشگاه اندیانا ایالات متحده آمریکا است و از سال 57 تاکنون مدیریت و معاونت بخش های مختلفی از وزارتخانه های نیرو و امور خارجه، سازمان اکو و همچنین تدریس اقتصاد سیاسی بین الملل در دانشگاه های اندیانا، شهید بهشتی و دانشکده روابط بین الملل وزارت خارجه ایران را بر عهده داشته است. گفت و گوی ما با دکتر شهابی را در ادامه می خوانید؛

به عنوان سوال اول بفرمایید خروج چابهار از فهرست تحریم های آمریکا چه میزان برای ایران ارزش دارد و ایران چگونه می تواند از این موضوع بهره کافی را برای خود ببرد؟

خروج آمریکا از برجام مشکلات جدیدی را برای ایران پیش آورد که خلاصه این مشکلات را می توان در کاهش نرخ رشد اقتصادی ایران به منهای 3 و 8 دهم مشاهده کرد. در نقل و انتقالات پولی، فروش نفت، صادرات و واردات کالاها هم دچار مشکلاتی شدیم. در مجموع خروج آمریکا از برجام حداقل در دو جهت خودش را نشان داد؛ یکی کاهش نرخ رشد اقتصادی بود و دوم متلاطم شدن نرخ ارز در ایران که نسبت به اواخر سال 96 در روزهای پایانی سال 97 قیمت ها افزایش بی سابقه ای داشت و شوک ارزی 156 درصدی را شاهد بودیم.

اما در این تحریم ها یکی از مناطقی که کمتر صدمه دید چابهار بود که از تحریم ها معاف شد و این هم چند دلیل دارد و شاید مهمترین آن موضوع افغانستان است. البته مجموعه ای از مناسبات و ارتباطات بین المللی و منطقه ای این شرایط را برای چابهار ایجاد کرد. منهای موضوع افغانستان، بعضی از طرح ها مانند ترانزیت در تحریم ها کمتر آسیب می بینند و به آسانی نمی توان ترانزیت را مورد تحریم قرار داد. چرا که اساساً در ترانزیت سرمایه گذاری های سنگینی در زیرساخت ها انجام می شود و کشورهای دیگری هم در آن مشارکت دارند. با تحریم ترانزیتی یک کشور، کشورهای بسیار دیگری نیز مورد تحریم قرار می گیرند و در این شرایط کشورهای دارای منافع مقاومت می کنند. اگر فقط روی واردات کالا و اینگونه ابزار تکیه کنیم، اینها همیشه در قبال تحریم ها آسیب پذیرند و به عنوان مثال در واردات لوازم یدکی خوردو، با تحریم این حوزه یا باید از بازار سیاه و با قیمت بالاتر تهیه کرد یا اینکه تولیدات را کمتر کنیم.

برای نمونه این موضوع که در چابهار روی داده، می توان به خط لوله گاز روسیه به اروپا اشاره کرد که با تحریم روسیه عملاً بسیاری از کشورهای اروپایی هم مورد تحریم قرار می گیرند. بنابراین می توان با افزایش فعالیت و سرمایه گذاری ها در برخی حوزه ها مثل ترانزیت ضمن اینکه به درآمد ثابتی می رسیم بدون شک از این نوع تحریم ها و فشارهای اقتصادی کمتر آسیب خواهیم دید.

چابهار نیز اکنون به عنوان دروازه افغانستان به آبهای آزاد و نقطه کلیدی کریدور شمال- جنوب است. این بندر برای کشورهای آسیای مرکزی، روسیه و اوراسیا، موقعیت استراتژیک ویژه ای دارد. این منطقه و این نوع تعامل می تواند بعنوان نمونه مورد استفاده قرار گیرد به ما خاصیت این نوع ارتباط اقتصادی را در موضوع صادرات برق به عراق نیز مشاهده کردیم یعنی ما باید با کشورهای دیگر به ویژه همسایگانمان فقط در بخش های کالایی توجه نکنیم. ترانزیت، فروش برق و خط لوله گاز موارد دیگری هستند که ارتباطات با ثبات ترب را ایجاد می کنند و به مراتب از فشارهای بین المللی کمتر آسیب خواهند دید. اگر بتوانیم با سرمایه گذاری های مشترک و قراردادهای بلندمدت منافع کشورهای بیشتری را در مناطق خود مانند ترانزیت چابهار درگیر کنیم تحریم ها و فشارهای اقتصادی نمی تواند آسیب چندانی به اقتصادمان بزنند. برای مثال افغانستان می تواند با سرمایه گذاری خودش انبارهایی را در چابهار داشته باشد و کالاهای مورد نیازش را همان جا دپو کند. روسیه و کشورهای آسیای مرکزی هم که بعدها از کریدور شمال- جنوب ایران بهره خواهند برد می توانند سرمایه گذاری هایی در چابهار انجام دهند که بجز بهره مستقیمی که ایران از این سرمایه گذاری ها می برد، درگیر شدن منافع کشورهای بیشتر در چابهار و مسیر ترانزیتی کریدور شمال- جنوب ایران منافع مداوم و با ثباتی را ایجاد خواهد کرد. بنظر من با الگو برداری از چابهار باید بتوانیم این نوع از تعامل اقتصادی را در موضوعات دیگر و با کشورهای دیگر گسترش دهیم. هر جایی که مشارکت مجموعه ای از کشورها وجود دارد هیچ کشوری نمی تواند به آسانی آن فعلیت را تحریم کند.

چابهار و سواحل مکران برای ایران یک مزیت استثنایی است. اول اینکه تنها بندر اقیانوسی کشور در این منطقه قرار دارد و دوم امنیت بالای ایران نسبت به تمام کشورهای منطقه و حوزه خلیج فارس است. هیچ کدام از کشورهای منطقه از جمله افغانستان و پاکستان امنیت ایران را ندارند. اگر بتوانیم در چابهار سرمایه گذاری های متفاوتی داشته باشیم این منطقه خودش ضربه گیر ما در فشارهای اقتصادی خواهد بود. بعلاوه ترانزیت چابهار حتی نسبت به دیگر بنادر جنوب ایران از امنیت بالاتری برخوردار است و در شرایطی که تنگه هرمز دچار مشکلات و یا بحران شود چابهار کمک موثری برای اقتصاد ایران خواهد بود و این موضوع نه تنها برای ایران بلکه برای کشورهای دیگر هم که بخواهند در این حوزه سرمایه گذاری و بهره برداری کنند اهمیت دارد.

به نظرتان چرا چین علی رقم تعاملات خوب اقتصادی و تجاری که با ایران دارد بجای استفاده از چابهار، گوادر پاکستان را برای سرمایه گذاری و اهداف تجاری اش انتخاب کرده است؟

روابط چین و پاکستان روابط دیرینه و ویژه ای است. به ویژه پس از جنگ سرد و پایان اشغال افغانستان شرایط جدیدی برای افغانستان بوجود آمد و دیگری نیروهای کمونیستی و طالبان در این کشور نبودند و آمریکا آنجا را اشغال کرد، پاکستان ارزش استراتژیک خودش را برای آمریکا از دست داد. حتی تا حدودی مزاحمتی هم برای این کشور محسوب می شد. از این رو روابط پاکستان با آمریکا تنزل پیدا کرد و این موجب روابط بیشتر این کشور با چین شد. این تحولات در پاکستان موجب بالاتر رفتن موقعیتش در مقابل رقیب سیاسی و اقتصادی دیرینه اش یعنی هند نسبت به گذشته هم می شد. به عبارتی معادلات منطقه با تغییراتی، زمینه مناسبی برای روابط جدی تر بین دو کشور ایجاد کرد. چین هم از این فرصت استفاده کرد و سرمایه گذاری در بندر گوادر پاکستان را آغاز کرد. بندری که هم وجوه نظامی دارد و هم وجوه انرژی و ترانزیتی. عمده وظیفه گوادر انتقال انرژی به ایالات غربی چین است. این کشور از این طریق راه های دسترسی اش به انرژی را متفاوت می کند که فقط به تنگه مالاکا وابسته نباشد. احتمالاً جمع بندی چینی ها از این منطقه و شرایط جدید این بود که ایران به اندازه پاکستان رابطه و شرایطی را که بتواند به نفعشان باشد را ندارد. شرایط تحریم هم کار با ایران را برایشان دشوار می کرد و روابط ایران در منطقه حداقل در حال حاضر به خوبی روابط پاکستان با منطقه برای مثال کشورهای جنوبی خلیج فارس نیست. پاکستان با کشورهایی مانند عربستان رابطه خوبی دارد و نیروهای نظامی این کشور در عربستان به کار گرفته می شوند. اینها امکاناتی برای چین در پاکستان بود که در ایران وجود نداشت. در حقیقت عوامل پیچیده ای در روابط بین المللی و منطقه ای ایران و همچنین پاکستان نشان می دهد که چرا چین سرمایه گذاری اش را در بندر گوادر انجام داد تا چابهار.

تصور و توصیه من این است که ما باید این وضعیت را درک کنیم و سعی کنیم برنامه ریزی هایمان برای چابهار به طوری مکمل و با ارزش افزوده جدیدی همراه باشد. به عنوان مثال موضوعی مانند سوخت رسانی دیگر برای کشورهای آسیای مرکزی که تا حدودی دارای انرژی هستند اهمیت ندارد. حتی افغانستان هم نیاز زیادی به این موضوع ندارد و بعدها با یک خط لوله می تواند نیازش را برطرف کند. اما ترانزیت چیزی است که اغلب این کشورها به آن نیاز دارند و هیچ راه بهتر و سودمندتری از ایران و چابهار برایشان وجود ندارد.

کپی برداری از کشورهای دیگر مانند چین و پاکستان و نوعی درگیری در یک فضای منفی با آن ها هیچ ثمره ای برای ما نخواهد داشت و نهایتاً باعث اتلاف وقت و انرژی مان می شود. ما باید بتوانیم ظرفیت های جدیدی در چابهار ایجاد کنیم که مکمل ظرفیت های منطقه باشد. کشورهای بسیاری از جمله ترکمنستان، آذربایجان، گرجستان و حتی اوکراین می توانند از این مسیر بهره ببرند و جزو سرمایه گذاران در چابهار باشند.

به نظرم در این مورد باید با روسیه کمی جدی تر جلو برویم و آن ها را هم در چابهار و کریدور شمال- جنوب وارد کنیم و شبکه ای از ترانزیت را برای کالاهای سنگین که استفاده از راه آهن در آن به صرفه است را تشکیل دهیم. در این مورد گرفتن اعتبار از کشورهای دیگر هم هیچ ایرادی ندارد و به هر شکل به نفع ایران خواهد بود. ترانزیت حوزه ای است که می تواند بازپرداخت اعتباراتش را از همان محل درآمدهایش حاصل کند.

مدیران منطقه آزاد چابهار صنعت گردشگری در این منطقه را بسیار مورد تاکید قرار داده اند و حتی معتقدند این منطقه می تواند در حوزه هایی از توریسم مانند توریسم ورزشی که در کشور ما کمتر به آن ها پرداخته شده است، نقش اساسی داشته باشد و فعالیت های گسترده ای را در سطح بین المللی و منطقه ای انجام دهد. به نظرتان این موضوع تا چه میزان امکان پذیر است؟

البته من خودم از نزدیک چابهار را ندیده ام اما گردشگران بسیاری را دیده ام که به این منطقه سفر کرده اند و از آب و هوای بهاری و طبیعت متفاوتش در ایران و منطقه شگفت زده شده اند. ما در چابهار ظرفیت های گردشگری را داریم که نه تنها در هیچ منطقه ای از ایران بلکه حتی در هیچ کشوری در منطقه خودمان این طبیعت را نمی توانیم بیابیم. تفریحات دریایی مانند غواصی و موج سواری، ماهیگیری، قایق سواری و سفرهای دریایی با کشتی از جمله امکانات ویژه گردشگری در این منطقه هستند. به نظرم چابهار در حوزه گردشگری می تواند مقصد خوبی برای کشورهای سردسیر مانند روسیه، اوکراین، بلاروس و غیره باشد که هزینه خیلی زیادی هم برایشان ندارد. در زمستان و به ویژه تعطیلات کریسمس هوا به شدت برای آن ها سرد است، دیگر جایی برای تفریحات در هوای آزاد ندارند، چابهار می تواند با برنامه ریزی برای آن ها، ایده آل باشد. حتی علاوه بر گردشگری ورزشی که به آن اشاره کردید، توریسم شکار هم نمونه ای از صنعت گردشگری است که چابهار ظرفیت آن را دارد و می تواند با راه اندازی مناطق حفاظت شده و پرورش حیواناتی در آنجا زمینه جذب گردشگران خارجی را فراهم آورد.

طرح توسعه محدوده منطقه آزاد چابهار و الحاق بنادر شهید کلانتری و شهید بهشتی به این منطقه روزهای پایانی سال 97 در شورای عالی منطقه آزاد تصویب شد و این موضوع هنوز در دولت و مجلس نهایی و قانون نشده است. به نظرتان نهایی شدن این موضوع چه تاثیری در روند برنامه های چابهار و نقش ملی و بین المللی اش خواهد گذاشت؟

مکانیزم مناطق آزاد در ایران تاکنون کاربردی که در جاهای دیگر دارد را نداشته است. مناطق آزاد اصولاً به خاطر خارج بودن از بروکراسی های اداری وزارتخانه ها و سازمان ها در سرزمین اصلی، و مدیریت واحد همه حوزه هایشان تحت هیئت مدیره و مدیر عامل سازمان منطقه آزاد باید بتواند امورات اجرایی را خیلی سریعتر و آزادتر به انجام برسانند و از این طریق توسعه را با شتاب بیشتر و در سطح وسیعتری دنبال کنند. اما تاکنون هیچ یک از مناطق آزاد در ایران آن کاربردی را که باید داشته باشند را نداشته اند و اغلب در حد یکسری فضاهای تجاری فعالیت می کنند. به نظرم وزارتخانه های زیادی در ایران هستند که با اینکه حوزه های کاریشان مرتبط با فعالیت ها و رسالت مناطق آزاد است اما اطلاعات و درک درستی از فلسفه و قوانین این مناطق ندارند. در مجموع لزوم منطقه آزاد

شدن بنادر و خیلی از حوزه های مرتبط دیگر چیزی را تغییر نمی دهد مگر اینکه اول آنگونه که باید مناطق آزاد به کاربرد اصلی خودشان بپردازند و دوم اینکه مدیریت قوی و توانمندی در این مناطق حضور داشته باشد.

چابهار علاوه بر توسعه منطقه خودش و استان سیستان و بلوچستان قادر به نقش آفرینی در توسعه کشور است و تنها ترانزیت این منطقه می تواند نرخ رشد اقتصادی ایران را افزایش دهد. ضمن اینکه نباید در این مناطق از توسعه منطقه ای و رشد سطح اقتصادی جامعه محلی نیز غافل شد. در ایران محدودیت منابع چندان مشکل ساز نیست و بیشتر انگیزه های مردم است که به تقویت و رشد نیاز دارد. این موضوع در چابهار هم برای جامعه محلی می تواند با توسعه فضای کسب و کار، توسعه شهرسازی ها و همچنین مشارکت جامعه محلی در این توسعه ها که کار خیلی سختی هم نیست، سطح منطقه را بالاتر برد و محرومیت ها را از میان برداشت. برنامه توسعه منطقه باید به جامعه محلی هم اهمیت دهد و با ابتکاراتی مثل کشاندن شرکت ها و سفرای خارجی در ایران به این منطقه و برگزاری جلساتی مانند هیئت دولت در آنجا زمینه توسعه منطقه ای را هم برای چابهار فراهم آورد.

